

УДК 338.45:69:658.114.3

К.А.МАМОНОВ, канд. екон. наук, О.І.УГОДНІКОВА

Харківська національна академія міського господарства

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИЙ ПОТЕНЦІАЛ: СУТНІСТЬ ТА ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ

Розглядаються теоретико-методологічні підходи до визначення поняття інтелектуального потенціалу будівельних підприємств як одного із елементів стратегічного розвитку міст.

Рассматриваются теоретико-методологические подходы к определению понятия интеллектуального потенциала строительных предприятий как одного из элементов стратегического развития городов.

Article reviews theoretical methodological approaches to the definition of the intellectual potential of the construction companies, like one of the strategic municipal development's element.

Ключові слова: інтелектуальний потенціал, потенціал розвитку будівельних підприємств.

Одним із ключових елементів стратегічного розвитку міст є будівництво. Будівельна галузь забезпечує розвиток інфраструктури, нарощування об'ємів житлової, промислової та комерційної нерухомості, дозволяє проводити модернізацію та оселення основних фондів господарських систем. Тож, сталий розвиток будівельної галузі забезпечує виконання поставлених перед містом стратегічних завдань.

Побудова системи управління будь-яким підприємством базується на економічному прогнозуванні. Міжнародна практика показує, що успіх та конкурентоздатність господарської системи напряму залежить від аналізу потенціалу розвитку підприємства і прогнозування основних показників його внутрішнього та зовнішнього середовища на стратегічну перспективу. Значна увага економічному прогнозуванню останнім часом приділяється і в Україні, про що свідчить прийнятий Верховною Радою Закон України «Про державне прогнозування і розробку програм економічного і соціального розвитку України» [1]. Основною метою цього Закону є вироблення прогнозів, які б лягли в основу прийняття управлінських рішень стратегічного розвитку організації, регіону, країни в цілому. Базою для створення практичних прогнозів стратегічного розвитку підприємства з урахуванням його наявних ресурсів та можливостей щодо їх використання є визначення стратегії управління потенціалом розвитку, одним із елементів якого є інтелектуальний потенціал.

Тож, метою даної роботи є формування теоретико-методологічного підходу до визначення поняття інтелектуального потенціалу будівельного підприємства та його складових елементів.

Для досягнення поставленої мети окреслено ряд завдань:

1. Аналіз провідних міжнародних та вітчизняних досліджень, присвячених інтелектуальному потенціалу підприємств будівельної галузі.
2. Виокремлення основних підходів до визначення поняття інтелектуального потенціалу підприємства.
3. Визначення поняття інтелектуального потенціалу будівельного підприємства.

Поняття інтелектуального потенціалу почало формуватися у країнах Заходу як наслідок процесу прискорення науково-технічного розвитку, інтелектуалізації та інформатизації виробництва. Аналіз економічної літератури останнього десятиріччя XX – початку XXI ст. показує, що сучасні тенденції соціально-економічного розвитку окреслюють дві теоретичні концепції – теорія постіндустріального суспільства та теорія інформаційного суспільства. При цьому одні автори ототожнюють ці напрями досліджень соціально-економічних явищ та процесів, а інші доводять те, що інформаційне суспільство є вищою стадією розвитку світової цивілізації і є наслідком розвитку постіндустріального суспільства [2]. У будь-якому випадку головним ресурсом обох концепцій стали людський інтелект та знання. Тож, формування інтелектуального потенціалу підприємства є одним із ключових факторів його успішного розвитку та конкурентоспроможності у сучасних умовах господарювання. Додаткова актуальність дослідження даного питання пов'язана з тим, що складові інтелектуального потенціалу національних підприємств будівельної галузі сформувалися в основному у радянські роки при командно-адміністративній економіці. Тож, підходи до формування та оцінки інтелектуального потенціалу підприємств вимагають удосконалення з урахуванням специфіки сучасних умов господарювання. на сьогоднішній день, можна виділити наступні підходи до визначення категорії «інтелектуальний потенціал»:

- 1) елементорієнтовний;
- 2) соціорієнтовний;
- 3) функціональний;
- 4) цільовий.

Ряд дослідників є прихильниками елементорієнтовного підходу до визначення інтелектуального потенціалу та розглядають його як сукупність взаємопов'язаних структурних елементів [3, 4].

Зокрема, В. Мурашко трактує інтелектуальний потенціал як сукупність інтелектуальних здібностей населення регіону, матеріально-

технічних, фінансових, інформаційних, організаційно-економічних ресурсів та комплексу чинників, які дозволяють вирішити в теперішній час і в майбутньому проблеми інноваційного розвитку як в інтересах регіону, так і всієї країни [4].

У роботі [3] запропоновано виділити в структурі інтелектуального потенціалу організації дві складові: творчий потенціал та професійно-кваліфікаційний потенціал, не враховуючи при цьому зовнішню складову – маркетинговий (ринковий) потенціал, який впливає на конкурентоспроможність підприємства.

Багато дослідників розглядають інтелектуальний потенціал у розрізі людського капіталу підприємства, підкріпленого інформатизацією суспільства та базою знань, які постійно оновлюються у зв'язку із стрімким розвитком науково-технічного прогресу. Так, представниками соціоорієнтовного підходу є Б. Данилишин, В. Куценко, О. Грішнова, О. Бутнік-Сіверський, А. Гадзало, В. Зінов та інші [7, 9, 11, 13, 14, 18].

О. Бутнік-Сіверський дав наступне визначення інтелектуального потенціалу підприємства – це ресурс, який складається з людських (інтелектуальних сил) та інтелектуальних (інтелектуального продукту) ресурсів [7].

У дослідженні [8] категорія інтелектуального потенціалу трактується як цілеспрямована діяча сутність працівників із відповідним освітньо-кваліфікаційним рівнем, тобто їхніми знаннями, здібностями та навичками.

О. Грішнова підкреслює, що інтелектуальний потенціал є вирішальним чинником забезпечення сталого економічного та людського розвитку, який включає знання і творчі здібності населення, систему освіти, комп'ютерне забезпечення, систему зв'язку, бази даних (бібліотеки та електронні системи), систему науки, інтелектуальну власність і т. ін. [9].

В.П. Петренко характеризує інтелектуальний потенціал як прогнозовану інтегральну здатність особи чи групи осіб (персоналу, організації, підприємства, населення територіальної громади, регіону, країни, нації, людства) до створення нових духовних та матеріальних цінностей [5].

Ю.М.Канигін визначає категорію інтелектуального потенціалу як складову соціального інтелекту в контексті загальної соціалізації суспільства [6].

Б.А. Малицький досліджує інтелектуальний потенціал у контексті реалізації наукового потенціалу суспільства [10].

В. Куценко, В. Удовиченко, І. Опалева поняття «інтелектуальний потенціал» здебільшого ототожнюють з поняттями «освітній потенціал» та «людський капітал» [11].

У роботі [12] інтелектуальний потенціал – це сукупність розумових здібностей людини до розумової діяльності із засвоєння, усвідомлення інформації, її систематизації, перетворення на знання.

«Інтелектуальний потенціал» – це сукупність колективних знань персоналу підприємства, творчі здібності й ідеї, уміння вирішувати проблеми, лідерські якості, підприємницькі й управлінські навички і здібності окремої людини, – визначив у своєму дослідженні В.Зінов [13].

А. Гадзало запропонував трактувати інтелектуальний потенціал як можливості для реалізації інноваційної діяльності, які прийнято поділяти на людські та інтелектуальні ресурси [14].

Таким чином, представники даного підходу розглядали інтелектуальний потенціал як сукупність індивідуальних чи суспільних інтелектуальних ресурсів, які перебувають у постійному розвитку відповідно до трансформацій та вимог сучасної системи господарювання та науково-технічного прогресу.

Представники функціонального підходу розглядають інтелектуальний потенціал як здатність господарських систем до виконання певних функцій з метою досягнення певних економічних цілей.

Представник даного підходу, Ю. Канигін трактує інтелектуальний потенціал як здатність суспільства та його підсистем сприймати, зберігати, накопичувати знання, продукувати нові ідеї та використовувати їх заради прогресу [6].

Під поняттям інтелектуального потенціалу К. Матусевич розуміє потенціальну (тобто використану і невикористану) сукупну здатність людей до пізнання і засвоєння знань, створення нових знань і використання їх для розвитку сфер матеріального і духовного виробництва в їх взаємопроникненні, взаємозалежності і взаємодії через виробництво матеріальних та інтелектуальних продуктів, тобто через виробництво і накопичення матеріально-речового, науково-освітнього, інформаційного, організаційно-економічного, ідейно-світоглядного, художнього, культурного продукту [8].

В. Орищенко визначає інтелектуальний потенціал як духовно-освітнянський стан нації, що забезпечує здатність народу до виконання актуальних суспільно-економічних завдань, створення необхідних умов всебічного розвитку молодого покоління на базі найвищих духовних цінностей нації [15].

О. Яновський трактує дане поняття як невичерпне джерело формування творчих новацій, потужний чинник розвитку й удосконалення

бізнес-діяльності, ефективний засіб завоювання ринку товарів і послуг, а також лідерства у конкурентному середовищі [16].

Даний підхід підкреслює, що інтелектуальний потенціал визначається не лише сукупністю людського капіталу, але й здатністю підприємства до його практичної реалізації.

Представники цільового підходу розглядають інтелектуальний потенціал як фактор досягнення поставлених перед підприємством тактичних та стратегічних цілей.

О. Довгань дає наступне визначення категорії інтелектуального потенціалу – це нагромаджені і систематизовані знання у поєднанні з аналітичними та креативними здібностями фахівців різних функціональних сфер діяльності, що дають змогу організації бути чутливою до вимог ринку, своєчасно виявляти тенденції у зміні споживчих преференцій, продукувати оригінальні ідеї та оперативно втілювати їх у життя [12]. Дане визначення характеризує в основному цілі організації, пов'язані із забезпечення достатнього рівня конкурентоспроможності, у першу чергу за рахунок реагування на вимоги, які висуває до підприємства зовнішнє середовище.

І. Мойсеєнко, М. Демчишин визначають категорію інтелектуального потенціалу як можливість, що надані інтелектуальними ресурсами у даний час і в майбутньому та можуть бути використані для вирішення якогось завдання або для досягнення певної мети [17].

О. Стефанишин визначив інтелектуальний потенціал з точки зору можливостей, що надані інтелектуальними ресурсами у певний час і в майбутньому, які створені людським і (або) машинним (штучним) інтелектом, можуть бути використані для досягнення певної мети, хоча такі можливості не завжди будуть реалізовані [19]. Тобто, автор розглядає можливість недосягнення поставлених цілей за рахунок використання інтелектуального потенціалу, проте наголошує на його цілеспрямованість.

Таким чином, проаналізувавши основні теоретико-методичні підходи до визначення поняття інтелектуального потенціалу, пропонуємо наступне трактування даної категорії: це системна інтегральна сукупність наукового, організаційного, інформаційного та фінансового капіталів, інтелектуальної власності, а також можливостей щодо їх використання господарчою системою з метою досягнення стратегічних цілей та сталого розвитку будівельного підприємства з урахуванням внутрішніх факторів та змін умов зовнішнього середовища.

1. Закон України «Про державне прогнозування і розробку програм економічного і соціального розвитку України» // Голос України. – 2000, 5 травня. – № 79.

- 2.Иноземцев В.Л. Современное постиндустриальное общество: природа, противоречия, перспективы: учебн. пособие [для студ. вузов] / В. Л. Иноземцев. – М.: Логос, 2000. – 306 с.
- 3.Аншин В. М. Инновационный менеджмент: Концепции, многоуровневые стратегии и механизмы инновационного развития [Текст]: учебное пособие / В.М. Аншин, А.А. Дагаев. – М.: Дело, 2006. – 584 с.
- 4.Мурашко В.В. Організаційно-економічне регулювання використання та розвитку інтелектуального потенціалу // Автореф. дис.... на здобуття наук. ступ. к.е.н. – Донецьк: ДонНУ. – 2006. – 20 с.
- 5.Петренко В.П. Управління процесами інтелектокористування в соціально-економічних системах // Наукова монографія. – Івано-Франківськ: Нова зоря, 2006. – 352 с.
- 6.Канигін Ю. Интеллект народу / Канигін Ю. // Вісник Академії наук України. – 1993. – № 7. – С. 37-47.
- 7.Бутнік-Сіверський О. Теоретичні засади інтелектуальної інноваційної діяльності на підприємстві // Економіка України. – № 12. – 2004. – С. 31-37.
- 8.Матусевич К.М. Гносеологія інтелектуального потенціалу суспільства // Економіка та підприємництво: Збірник наукових праць молодих вчених та аспірантів. – Випуск 22. – К.: КНЕУ. – 2009. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Etp/2009_22/Matusevych.pdf.
- 9.Грішнова О.А. Людський розвиток: Навчальний посібник. – К.: КНЕУ, 2006. – 308с.
- 10.Малицький Б.А. Соціально-економічний зміст наукового потенціалу / Малицький Б. А. // Наука та наукознавство. – 1998. – № 4. – С. 25-30.
- 11.Куценко В. Освіта як фактор стабільності та національної безпеки України / В. Куценко, В. Удовиченко, І. Опалєва // Економіка України. – 1998. – № 1. – С. 12-21.
- 12.Довгань О.О. Сутність та особливості визначення поняття “інтелектуальний капітал” // Вісник Хмельницького національного університету. Серія: Економічні науки. Науковий журнал. – №6 (Т.2). – Хмельницький: Хмельницький національний університет. – 2009. – С. 153-157. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vchnu_ekon/2009_6_2/153-157.pdf.
- 13.Зинов В.Г. Управление интеллектуальной собственностью. Учеб. пособие/ В.Г. Зинов – М.: Дело, 2003. – 512 с.
- 14.Гадзало А.Я. Значення інтелектуального потенціалу в умовах поглиблення євроінтеграційних процесів // Економіка АПК. – 2006. – №8. – С. 138-142.
- 15.Орищенко В. Національна еліта та інтелектуальний потенціал України // Матеріали міжнародної наукової конференції. – Львів, 1996. – С. 88.
- 16.Яновський О. Нематеріальні активи у бізнесовій діяльності підприємств // Інтелектуальний капітал. – 2004. – №1. – С. 42-45.
- 17.Мойсєєнко І.П., Демчишин М.Я. Регресійний аналіз інтелектуального потенціалу // Актуальні проблеми економіки. – 2008. – №10. – С.142-148.
- 18.Данилишин Б., Куценко В. Інтелектуальні ресурси в економічному зростанні: шляхи поліпшення їх використання // Економіка України. – 2006. – №1. – С. 71-79.
- 19.Стефанишин О.В. Людський потенціал ринкової економіки України // Науковий вісник НЛТУ України: Збірник науково-технічних праць. – Львів: НЛТУ України. – 2006. – Випуск 16.1. – С. 276-284. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/chem_biol/nvnlut/16_1/276_Stefanyshyn_16_1.pdf.

Отримано 15.10.2012